

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Asia: Lausunto lapsenhuoltolain uudistamista koskevan työryhmän mietinnöstä (mietintöjä ja lausuntoja 47/2017)

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 29.9.2017, dnro OM 31/41/2015

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry (jäljempänä Tuomariliitto) esittää yllä mainitun hallituksen esityksen luonnoksen johdosta lausuntonaan seuraavaa:

Yleistä

Oikeusministeriö on ryhtynyt toimenpiteisiin verraten vanhan lapsenhuoltolain uudistamiseksi. Laki on ollut voimassa jo yli kolmekymmentä vuotta, jossa ajassa yhteiskunta ja perhekäsitys ovat muuttuneet paljon. Myös tieto ja käsitys lapsen edusta perheessä ja avioerotilanteessa on muuttunut. Esityksessä on puututtu moneen tällä hetkellä konkreettiseen ongelmaan ja siinä on otettu huomioon Suomea sitovat kansainväliset sopimukset, ennen muuta Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus (SopS 60/1991), ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö.

Tuomariliitto pitää onnistuneena lainvalmistelutapana, että tämänkaltaisessa mielipiteitä voimakkaasti jakavassa ja monia erilaisia intressitahtoja koskettavassa hankkeessa käytettiin seurantatyöryhmää, joka saatoi vielä valmistelun kestäessä tuoda näkemyksensä varsinaisen työryhmän tietoon. Valmistelutapaa pitäisi käyttää jatkossakin tämänkaltaisissa hankkeissa.

Mietinnön suurin puute sisältyykin työryhmän toimeksiantoon: samassa yhteydessä olisi ehdottomasti pitänyt uudistaa vielä vanhempi laki lapsen elatuksesta, koska elatuskysymykset ovat usein merkityksellisiä myös lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa ja laeilla on monia keskinäisiä liittymiä. Tuomariliiton näkemyksen mukaan toimiin elatuslain uudistamiseksi tulee ryhtyä viimeistään heti seuraavien eduskuntavaalien jälkeen.

Tuomariliitto kiinnittää jäljempänä lausunnossaan huomiota työryhmän ehdotuksen eräisiin jäljelle jääneisiin ongelmiin sekä muihin tärkeinä pitämiinsä seikkoihin.

Huoltajien oikeuksien ja velvollisuuksien täsmentäminen

Tuomariliitto pitää työryhmän ehdotuksia huoltajien oikeuksien ja velvollisuuksien täsmentämisestä perusteltuina.

Velvollisuus ilmoittaa aiotusta muutosta

Ehdotetun lapsenhuoltolain 5 a §:n mukaan lapsen vanhemman olisi ilmoitettava toiselle vanhemmalle aikomuksestaan muuttaa asuinpaikkakuntaansa, jos muutolla olisi vaikutusta lapsen huollon ja tapaamisoikeuden toteutumiseen. Ilmoitus olisi tehtävä hyvissä ajoin ja, jos mahdollista, vähintään kolme kuukautta ennen aiottua muuttoa.

Säännös on sinänsä perusteltu, mutta sen toteuttamiskelpoisuus ehdotetussa muodossa on ongelmallinen nyky-yhteiskunnassa, jossa vanhempi voi joutua muuttamaan työpaikan perässä toiselle paikkakunnalle hyvinkin lyhyellä varoitusajalla. Säännös voi nimenomaisen määräajan sisältävänä lisätä ristiriitoja vanhempien välillä, vaikka kysymys ei ehdotuksen mukaan olekaan ehdottomasta määräajasta. Tuomariliitto kiinnittää huomiota myös siihen, että tarpeettomista määräajoista tulisi lainsäädännössä luopua ja erityisesti uusien määräaikojen säätämistä tulisi välttää. Siten ehdotetussa lainkohdassa kolmen kuukauden määräaika tulisi korvata esimerkiksi sanallisella ilmauksella ”viipymättä” tai ”ilman aiheutonta viivytystä”.

Huoltoon liittyvien sopimusten vahvistamisoikeuden laajentaminen

Tuomariliitto pitää ehdotusta sosiaalilautakunnan toimivallan laajentamisesta sopimusten vahvistamistilanteissa perusteltuna. Tuomariliitto kiinnittää huomiota kuitenkin sen tärkeyteen, että vahvistamiseen oikeutettujen viranhaltijoiden taitotaso varmistetaan ja heille taataan asianmukainen koulutus.

Vuoroasuminen

Vuoroasumisesta on tullut nykypäivänä suosittu tapaamisoikeuden muoto, minkä vuoksi on perusteltua, että siitä säädetään erikseen.

Tuomariliitto pitää valitettavana, että jo tässä yhteydessä ei tehty selkeää ratkaisua vuoroasumisen vaikutuksesta lapsen kotikuntaan siten, että lapsella voisi olla kaksikin kotikuntaa. Koska kysymyksellä kotikunnasta on vaikutuksia kunnalliseen palveluntarjontavelvollisuuteen, johon liittyy taloudellisia ja muita näkökohtia, asia tulisi ottaa esille valtiovarainministeriön kaksoiskuntaselvityksessä ja kotikuntalakeja uudistettaessa.

Ehdotetun lapsenhuoltolain 9 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan tuomioistuimien voisi antaa määräyksen vuoroasumisesta siitä huolimatta, että toinen osapuoli vastustaa sitä. Tuomariliitto pitää ehdotusta ongelmallisena. Mikäli vanhempien välinen keskusteluyhteys ei ristiriitojen vuoksi toimi, vuoroasuminen on riski lapsen hyvinvoinnille. Tilanne aiheuttaa lapselle helposti ahdistusta paitsi lojaalisuusristiriidan vuoksi myös siksi, että vanhempien välisen keskusteluyhteyden puuttuminen johtaa helposti tilanteeseen, jossa kumpikaan vanhemmista ei näe lapsen elämän kokonaiskuvaa. Tällöin vastuu lapsen hyvinvoinnista jää lopulta lapselle itselleen. Toki saattaa olla tilanteita, joissa jompikumpi vanhempi vastustaa jyrkästi vuoroasumista vain omien etujensa ja tunteidensa vuoksi. Tällaisissa tilanteissa ehdoton vuoroasumisen kieltä mahdollistaisi sen,

että toinen vanhempi voisi perusteettomalla vastustamisellaan poissulkea vuoroasumisvaihtoehdon. Tämän vuoksi mahdollisuus määrätä vuoroasumisesta toisen vanhemman vastustuksesta huolimatta voi olla joissain tilanteissa perusteltua. Laissa tulisi kuitenkin ottaa selkeästi kantaa siihen, missä tilanteissa tuomioistuin voi päättää vuoroasumisesta silloin, kun vanhemmat eivät ole asiasta yksimielisiä.

Edellä kerrotuilla perusteilla Tuomariliitto ehdottaa, että vuoroasumisesta määrättäessä pääperiaatteena tulisi olla, että vanhemmat ovat vuoroasumisesta yksimielisiä. Mikäli vanhemmat taas eivät ole vuoroasumisesta yksimielisiä, tuomioistuin voisi antaa vuoroasumisesta koskevan määräyksen vain erityisillä edellytyksillä, esimerkiksi mikäli sitä olisi pidettävä selvästi lapsen edun mukaisena.

Lapsen oikeus tavata muuta henkilöä kuin vanhempansa

Tuomariliitto pitää perusteltuna, että tämä oikeus on ehdotetussa lapsenhuoltolain 9 c §:ssä rajoitettu ainoastaan henkilöön, jonka kanssa lapsella on erityisen läheinen, lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde. Tapaamisoikeuden vahvistamisen mahdollistaminen laajempaa henkilöpiiriä koskevana, esimerkiksi koskemaan ”lapselle läheistä henkilöä” tai yleisesti joitakin nimenomaisesti mainittuja sukulaistahoja, vaikkapa isovanhempia, voisi olla omiaan lisäämään tapaamisoikeusriitoja, mitä ei voida pitää lapsen edun mukaisena.

Tapaamisoikeuden sisältö

Lapsenhuoltolain 2 §:n 1 momentin ehdotetun uuden sanamuodon mukaan tapaamisoikeus tarkoittaa joko vanhemman luona oloa tai tapaamista muualla tai yhteydenpitoa muulla tavoin. Perusteluissa (s. 48) on selitetty aivan oikein, että muusta yhteydenpidosta voidaan sopia tai päättää varsinaisten tapaamisten ohella. Tuomariliitto ehdottaa, että säännöksen jälkimmäisessä virkkeessä sana ”taikka” korvattaisiin sanalla ”ja”. Tämä edistäisi sen ymmärtämistä, että vanhemman tapaamisessa (mukaan lukien vanhemman luona olo) ja muussa yhteydenpidossa vanhempaan ei ole kysymys vaihtoehdoista, ja korostaisi sitä, että suhdetta etävanhempaan tulee vaalia myös tapaamisten välissä tapahtuvan yhteydenpidon avulla. Tämä ei aina ole ollut lähivanhemmalle selvää, vaan yhteydenpitoa etävanhemman kanssa on yritetty rajoittaa sillä perusteella, että lapsen aika olisi jotenkin ”jaettu” vanhempien välillä siten, ettei toinen saa ”häiritä” toisen ajalla.

Joissakin harvinaisissa tilanteissa tosin saattaa olla mahdollista, että lapsen edun mukaista ei ole lainkaan tavata etävanhempaa, mutta muunlaista yhteydenpitoa voidaan pitää lapsen edun mukaisena. Tällaisia tilanteita varten työryhmän ehdottama sanamuoto itse asiassa on edellä ehdotettua paremmin soveltuva.

Tapaamiskustannukset

Tuomariliitto pitää sinänsä hyvänä erityisen tapaamiskustannuksia koskevan säännöksen säätämistä, mutta valitettavana, ettei ehdotetussa lapsenhuoltolain 9 a §:n 3 momentin säännöksessä eikä edes sen perusteluissa ole otettu kantaa tapaamisoikeuskustannusten suhteeseen lapsen riittävään elatukseen: voiko lapsen etu olla saada pienempää elatusapua, jos se edesauttaa suhteen säilymistä toiseen vanhempaan.

Vieraannuttaminen

Lainvalmistelussa on kiinnitetty huomiota lähihuoltajan toimesta tapahtuvaan lapsen vieraannuttamiseen etävanhemmasta. Tällainen reaali maailman ilmiö on jossain määrin olemassa, jos kohta sen todellisesta laajuudesta on erilaisia käsityksiä. Tuomariliitto katsoo, että tehokkain keino tällaisen vieraannuttamisen estämiseen on uhka lapsen huollon ja asumisen vaihtamisesta toiselle vanhemmalle. Tähän ehdotetut lapsenhuoltolain 2 §:n 2 momentti ja 10 §:n 1 ja 2 momentit antavat hyvän mahdollisuuden. Sen sijaan valmistelun aikana joidenkin tahojen esittämää kriminalisointia ei ole pidettävä tehokkaana keinona: se johtaisi vanhempien välien huononemiseen entisestään sekä ohjaisi lapsiasian käsitteilyä sellaiseen huonosti sopivaan rikosprosessuaaliseen menettelyyn.

Tuomariliitto toteaa lisäksi, että tähänkään asti ongelmana ei ole ollut, miten pitää menetellä vieraannuttamistapauksissa, vaan todellisen vieraannuttamisen tunnistaminen sitä koskevista aiheuttomista väitteistä, joita niitäkin verraten usein esitetään riitaisissa lapsiasioissa.

Käsittelyn joutuisuus

Työryhmä on ehdottanut lapsenhuoltolain 14 b §:ään otettavaksi erillistä säännöstä käsittelyn joutuisuudesta. Ehdotetun lainkohdan mukaan käräjäoikeuden istunnossa käsiteltävässä asiassa ensimmäinen istunto olisi järjestettävä ilman aiheutonta viivytystä. Jos asiassa on puolestaan pyydetty väliaikaismääräystä, käräjäoikeuden olisi järjestettävä istunto kuuden viikon kuluessa pyynnön esittämisestä, ellei ole erityistä syytä järjestää istunto myöhemmin.

Tuomariliitto toteaa, että käräjäoikeudet järjestävät jo nyt ensimmäisen istunnon lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa niin nopealla aikataululla kuin se käytössä olevien resurssien mukaan on mahdollista. Mikäli lakiehdotuksessa halutaan erikseen antaa määräys asian joutuisasta käsittelystä ("ilman aiheutonta viivytystä"), Tuomariliitto ei sitä vastusta siitä huolimatta, ettei asian joutuisa käsittely aina edes ole lapsen edun mukaista.

Sen sijaan Tuomariliitto vastustaa ehdottomasti ehdotettua väliaikaismääräyspyyntöön liittyvää kuuden viikon määräaika. Tuomariliitto toteaa ensinnäkin, ettei tuomioistuimella ole lähtökohtaista velvollisuutta edes antaa väliaikaismääräystä. Väliaikaismääräykselle tulee aina olla perusteltu syy ja se on pääsääntöisesti annettavissa asumisen osalta vain silloin, kun lapsen fyysinen tai henkinen turvallisuus on vaarassa lähivanhemman luona tai silloin kun lähivanhempi on esimerkiksi muuttamassa toiselle paikkakunnalle, eikä tapaava vanhempi anna asuinpaikkakunnan muutokselle suostumusta. Tapaamisoikeuden osalta väliaikaismääräys on perusteltua antaa silloin, kun tapaamisista ei ole annettu aikaisempaa määräystä tai kun tapaamiset ovat olleet jostain syystä pitkään keskeytyneinä. Pelkkä pyyntö väliaikaismääräyksestä ei siis johda sellaiseen antamiseen kuin osassa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia asioita. Siten ehdotettu säännös erittäin todennäköisesti johtaisi tarpeettomiin väliaikaismääräyspyyntöihin "ohituskaistalle" pääsemiseksi, eli väliaikaismääräystä saatettaisiin aiempaa useammin pyytää sellaisissakin tilanteissa, joissa sille ei ole aitoa tarvetta eikä sen antaminen ole perusteltua.

Toiseksi Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että tarpeettomista määräjoista tulisi lainsäädännössä luopua ja erityisesti uusien määräaikojen säätämistä tulisi välttää. Siten lainkohdan tarkoittama kuuden viikon määräaika, mikäli väliaikaismääräyspyyntöihin liittyen jonkinlaista erityissääntelyä pidettäisiin edellä todetusta huolimatta välttämättömänä, tulisi korvata sopivalla sanallisella ilmauksella, esimerkiksi ”viipymättä”.

Ehdotuksen mukaan kuuden viikon määräajasta voisi poiketa vain erityisestä syystä. Perusteluista käy ilmi, että kärjäoikeuden menettelyt tulisi järjestää tarkoituksenmukaisella tavalla siten, että määräaikoja voidaan noudattaa (s. 42) sekä että tuomarien työkiireet eivät olisi erityinen syy puheena olevasta kuuden viikon määräajasta poikkeamiselle (s. 81). Varsinkin jälkimmäinen perustelu on tuomareita loukkaava. Resurssit kärjäoikeuksissa on jo käytetty tarkoituksenmukaisella tavalla ja jokainen kärjätuomari tekee kaikkensa, että aidosti kiireelliset lapsen huolto ja tapaamisoikeutta koskevat asiat otetaan istuntoon viivyytystä.

Edelleen perusteluissa todetaan (s. 81), ettei myöskään avustajan mahdollisia työkiireitä ole pidettävä erityisenä syynä määräajasta poikkeamiselle. Oikeusvaltion periaatteisiin kuuluu perustavanlaatuisena oikeutena henkilön oikeus valita itse avustajansa. Käytännössä on niin, että lapsiasioihin erikoistuneet avustajat ovat kysytyjä ja heidän kalenterinsa ovat säännönmukaisesti varsin täysiä.

Edellä esitetyistä syistä on selvää, että ehdotettu kuuden viikon määräaika ei tule käytännössä toteutumaan kuin poikkeuksellisissa tilanteissa. Tuomariliitto korostaa, että tuomioistuinten tehtävänä on mahdollisimman hyvän oikeusturvan jakaminen, eikä sitä edistä todellisuutta vastamattomien oikeusturvavarojen luominen nyt ehdotetun kaltaisista lähes ehdottomiksi tarkoitetuista määräajoista säätämällä.

Kokoonpano

Tuomariliitto toteaa, että valtaosa riitaisista lapsen huolto ja tapaamisoikeutta koskevista asioista sovitaan joko valmistelustunnossa tai ennen pääkäsittelyä tai erillisessä asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovitelussa (follo). Tämä on johtanut siihen, että pääkäsittelyyn päätyvät lapsiasiat ovat entistä vaikeampia. Erittäin riitaisissa lapsen huolto ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa asianosaisten tunnereaktiot ja korostetut oikeusturvavaatimukset kuormittavat myös asian ratkaisijaa. Muun muassa tästä syystä sosiaaliviranomaiset toimivat selvitystyössä aina työpareina. Tämä näkökulma tulisi huomioida myös tuomioistuimissa. Erittäin riitaiset lapsen huolto ja tapaamisoikeutta koskevat asiat tulisi pääsääntöisesti käsitellä aina vahvennetussa kokoonpanossa, mikäli valmistelusta vastaava tuomari katsoo sen tarpeelliseksi. Tuomariliitto toteaa oikeusprosessien keventämistä koskevasta työryhmän mietinnöstä (Oikeusministeriön julkaisu 39/2017) 11.9.2017 antamaansa lausuntoon (s. 5) viitaten, että kysymys on tarvittaessa perusteltavasta prosessipäätöksestä, jonka tekeminen voi kuulua vain asian valmistelusta vastaavalle tuomarille, ei sen sijaan tuomarin hallinnollisille esimiehille. Näin ollen pyyntöä jäsenten osoittamisesta vahvennettuun kokoonpanoon ei saisi koskaan evätä, kuten käytännössä nykyään osassa kärjäoikeuksia tapahtuu resurssinäkökohtiin vedoten.

Toistuvien oikeudenkäyntien karsiminen

Lapsenhuoltolain ehdotetun uuden 14 a §:n mukaan hakemuksessa, joka koskee sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen muuttamista, olisi ilmoitettava, millä perusteella yksi tai useampi 12 §:ssä säädetyistä sopimuksen tai päätöksen muuttamista koskevista edellytyksistä täyttyy. Jos hakemuksen, sen johdosta annetun kirjallisen lausuman sekä aikaisempien ratkaisujen perusteella on ilmeistä, että edellytyksiä sopimuksen tai päätöksen muuttamiselle ei ole, hakemus olisi hylättävä kirjallisessa menettelyssä.

Tuomariliitto pitää lähtökohtaisesti ehdotettua 12 §:n säännöstä perusteltuna tuomioistuimen päättämien riitaisten asioiden osalta. Toistuvat tarpeettomat oikeudenkäynnit rasittavat vanhempia ja lapsia sekä kuormittavat tarpeettomasti tuomioistuinta. Tuomariliiton käsityksen mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia pitäisi käsitellä kerran riittävän perusteellisesti riittävän vahvassa ja uskottavassa kokoonpanossa. Tämän jälkeen uusille oikeudenkäynneille pitäisi olla järkevä prosessikynnys.

Niin ikään perusteltua on edellyttää aiemman sopimuksen tai tuomioistuimen ratkaisun muuttamista koskevassa hakemuksessa ilmoitettavaksi ne perusteet, joilla jokin muuttamisen edellytyksistä täyttyy.

Mikäli kuitenkin sopimuksen muuttamiskynnys nostetaan ehdotetusta 12 §:stä ilmenevin tavoin korkeaksi, vaarana on, etteivät asianosaiset enää uskalla sopia asiaa vastaavalla tavalla joko sosiaaliviranomaisen vahvistamalla sopimuksella tai tuomioistuimessa asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa tai hakemusasian valmistelustunnossa, koska sopimuksen muuttaminen myöhemmin joka tapauksessa vaatisi olennaisen olosuhteiden muutoksen tai erityisen syyn ("lapsen edun kannalta perusteltu syy"). Kun asianosaisten välillä vallitsee epäluottamus ja heidän välinsä ovat eron jälkeen riitaiset, on erityisen tärkeää, että vanhemmat kykenevät sopimaan järjestelyistä, joilla esimerkiksi tapaamiset saadaan käynnistettyä ja lapsen arki saadaan normalisoitua. Pääsääntöisesti vanhempien välit tasoittuvat ajan kuluessa ja sovittuun järjestelyyn noudattaminen auttaa ymmärtämään uutta tilannetta ja sopeutumaan siihen. Asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa ja sovinnon edistämisessä sekä käräjäoikeudessa että lastenvalvojan luona on tärkeää, että sopimuksen tekemisen kynnyksellä on matalalla ja että vanhemmat uskaltavat sitoutua sopimukseen. Mikäli vanhemmilla on taustalla tieto siitä, että sopimuksen myöhempi muuttaminen vaatii edellä todetuin tavoin olosuhteiden olennaisen muutoksen tai erityisen syyn, vanhempien on vaikeampaa päästä asiassa sovinnolliseen ratkaisuun. Tämä merkitsee myös sitä, että vanhemmat saattavat – mieluummin kuin uskaltavat itse sovinnollisesti ratkaisemaan asian – tuoda asian nykyistä useammin käräjäoikeuden ratkaistavaksi ja vaatia sen sielläkin pääkäsitelyn jälkeen ratkaistavaksi. Edellä kerrottu tarkoittaa myös sitä, että lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden määrä käräjäoikeudessa tulisi lisääntymään. Tämän vuoksi Tuomariliitto ehdottaa, että muuttamiskynnys koskisi ainoastaan lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevia asioita, joissa tuomioistuin on antanut päätöksen pääkäsitelyn toimitettuaan.

Tuomariliitto kiinnittää myös huomiota siihen, että ehdotetun 14 a §:n 2 momentin mukainen hakemuksen hylkääminen kirjallisessa menettelyssä on aineellisoikeudellinen ratkaisu. Tällainen ratkaisu edellyttää

aina asian tutkimista ja todistusharkintaa, joka nykyisin tehdään joko asiansaisten suostumuksin kirjallisessa menettelyssä tai, mikäli tällaista suostumusta ei anneta, pääkäsittelyssä. Ehdotetun uuden säännöksen mukainen asian ratkaiseminen pelkässä kirjallisessa menettelyssä on ristiriidassa voimassa olevien oikeudenkäymiskaaren prosessisäännösten kanssa. Riitainen lapsen huoltoa koskeva asia on oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 4 §:n mukaan käsiteltävä riita-asia käsitteystä säädettyssä järjestyksessä, jolloin kirjallisessa menettelyssä ratkaiseminen on poikkeuksellista. Eri asia on, että mikäli hakemus on selvästi perusteton, käräjäoikeus voi hylätä hakemuksen vastausta pyytämättä tutkimatta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla. Selvän perusteettomuuden vaatimus on kuitenkin huomattavan tiukka, joten nyt ehdotettu sääntely merkitsisi voimassa olevaan oikeuteen nähden merkittävää lievennystä kirjallisessa menettelyssä hylkäämisen edellytyksiin.

Tuomariliitto toteaa lisäksi, että ehdotetun 14 a §:n 2 momentissa tarkoitettu muutosperusteen ilmeinen puuttuminen saattaa joissain tapauksissa olla vaikea riittävällä varmuudella todeta pelkästään kirjallisessa menettelyssä, jossa perusteita ei voida tarkentaa suullisesti. Sen vuoksi, mikäli tällaiseen sääntelyyn päädytään, päätös pitäisi voida tehdä vielä suullisessa valmistelussa. Muussa tapauksessa on vaara, että säännöksestä tulee desuetudo, koska ratkaiseva tuomari voi usein haluta ”varmuuden vuoksi” tavata vanhemmat ja kuulla näitä tarkemmin hakemuksessa esitetyistä muutosperusteista.

Väliaikais määräys elatusapuasiassa

Lapsenhuoltolain 17 §:n ehdotetun uuden 2 momentin mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian käsittelyn yhteydessä tuomioistuin voisi antaa väliaikaisen määräyksen myös lapselle maksettavasta elatusavusta, jos se on tarpeen lapsen elatuksen turvaamiseksi. Lainkohdan perusteluissa (s. 87) esimerkkinä on annettu tilanne, jossa vanhemman elatuskyvyn selvittämiseen kuluu niin pitkä aika, että lapselle on turvattava täksi ajaksi elatus. Perusteluissa ei oteta kantaa siihen, voidaanko elatusapua koskeva väliaikais määräys antaa elatusvelvollista kuulematta.

Työryhmä ehdottaa myös lapsen elatuksesta annettuun lakiin lisättäväksi väliaikais määräystä koskevaa uutta 14 a §:ää. Sen 1 momentissa olisi vastaava säännös kuin lapsenhuoltolain 17 §:n 2 momentissa. Tuon säännöksen perusteluissa (s. 93) lausutaan kuitenkin, että elatusavusta ei olisi mahdollista antaa määräystä vastapuolta kuulematta. Saman säännön täytynee koskea myös huoltoasian yhteydessä annettavaa elatusapua koskevaa väliaikais määräystä.

Tuomariliitto toteaa, että aitoon elatusavun vahvistamiseen tähtäävien elatusapuvaatimusten lisäksi elatusapua koskevaa vaatimusta joudutaan käytännössä hyvinkin usein käyttämään myös siksi, että lapsi tarvitsee Kansaneläkelaitoksen (Kela) myöntämää elatustukea, eikä Kela sitä myönnä ilman tuomioistuimen päätöstä/tuomiota. Näissä tapauksissa elatusvelvollinen on yleensä maksukyvytön ja täysin passiivinen, usein ”kadoksissa” tai ulkomailla. Elatusapuvaatimus voi tällöinkin liittyä huoltoasiaan, mutta usein sitä saatetaan ajaa erillisellä kanteella.

Oikeuskäytännössä väliaikais määräys on elatustuen saamiseksi saatettu antaa heti jutun tultua vireille elatusvelvollista kuulematta, koska haastaminen voi kestää hyvinkin kauan, jona aikana lapsi on vailla elatusta. Lisäksi elatustukea on mahdollista saada takautuvasti vain kolmen kuukauden ajalta. Väliaikais määräyksessä on tällöin todettu, että lopullisessa elatusapupäätöksessä määrättävässä maksuvelvollisuudessa otetaan huomioon mahdollisesti jo maksetut määrät elatusvelvollisen osoittaman elatuskyvyn mukaisesti. Käytännössä elatusavun määränä on tällöin haettu elatustuen määrää, ja peruste elatustuen hakemiselle Kelasta tämän jälkeen on ollut se, ettei elatusvelvollista tavoiteta.

Edellä kuvattua menettelyä ei ole säädelty laissa eikä se ole moitteeton prosessioikeudellisesta näkökulmasta, koska vastaajaa ei siinä kuulla ennen väliaikais määräyksen antamista. Kun näissä tilanteissa elatustuen saaminen kuitenkin edellyttää tuomioistuimen elatusapua koskevaa ratkaisua, olisi Tuomariliiton mielestä perusteltua nimenomaisesti säätää mahdollisuudesta väliaikais määräyksen antamiseen vastapuolta kuulematta tilanteissa, joissa lapsi muutoin jää vailla elatusta ja joissa elatusvelvollisen tavoittaminen kuulemista varten veisi runsaasti aikaa. Tuomariliitto toteaa, että erityisesti elatusvelvollisen muutettua ulkomaille tiedoksianto vie usein runsaasti aikaa silloinkin, kun tämän asuinpaikka on tiedossa. Samoin tiedoksianto kestää pitkään silloin, kun elatusvelvollisen asuinpaikka ei ole lainkaan tiedossa ja tiedoksianto joudutaan toimittamaan kuuluttamalla. Tuomariliitto katsoo, että toinen vaihtoehto edellä mainitun ongelman ratkaisemiseksi olisi muuttaa elatustukilakia niin, että elatustukea voitaisiin nykyistä useammassa tilanteissa maksaa, vaikka elatusvelvollisuutta ei olekaan vahvistettu.

Viittaus

Muilta osin Tuomariliitto viittaa samasta asiasta laaditusta muistiosta 1.3.2016 antamaansa lausuntoon.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon valmistelusta ovat vastanneet kärjäjätuomarit Pekka Louhelainen ja Paula Virrankoski sekä hovioikeudenneuvos Kimmo Vanne. Lausuntoasiaa on käsitelty Käräjäoikeustuomarit ry:n hallituksessa 3.11.2017 sekä Tuomariliiton oikeuspoliittisessa valiokunnassa 6.11.2017 ja hallituksessa 6.11. ja 1.12.2017.

Turussa 4.12.2017

Tuomariliiton puheenjohtaja,
hovioikeudenneuvos

Kimmo Vanne